

pokrivajo z dotacijo. Jok, brate! Dotacije so, v principu, toda še več jih bo, če bo film, ki ga kanite posneti, za kaj. Če bo zanič, se zanje obrišite pod nosom. In tu je kleč! Kako bi namreč ubogi odborniki, delegati in drugo delovno ljudstvo vedelo, kako je s filmom, ali je za kaj ali ni, če ne tako, da sedež zložno prešteje osvojene nagrade in trofeje in nato modro izjavi: tebi toliko, njemu pa še toliko ne. Vespazijanova arena pa je že po svojem poreklu in izvorni namembnosti kraj, kjer se te stvari po najkrajši poti uredijo. Palec gor, palec dol, pa je. Zato se filmsko ljudstvo tja tudi ne odpravi kot na popoldanski sprehod. Krjavelj, ki v lepi slovenščini zagotavlja, kako je svoj čas hudiča na dvoje presekal, tu nima kaj iskati. Tudi razni Hamleti, ki ne vedo, kaj bi, tu ne uspejajo najbolje. Ali ga je (presekal) ali ga pa ni, nek se vidi

razkoš. V areno se velja odpraviti tako, kot se je Krpan odpravil v cesarske hleve, po načelu izvuci-potegni torej. Slovenci pa smo nežne in, kako bi rekli, vsaj subtilne duše. Poslali smo v Pulj svoje kobilice, Krpani pa so ostali pri Sveti trojici. Zakaj že davno poprej se je med krščanskim ljudstvom razširil glas in raznesla beseda: levom nas vržejo.

Pa ni bilo čisto tako. Kajti civilizacij je več vrst: ena je rimska, druga je puljska. Naša. Mnogo bolj napredna in iznajdljiva. Njeni predstavniki, zbrani v puljski žiriji, so »eklatantno« pokazali, kako ostane lev lačen in koza cela. Tako smo zmagali, vsi po vrsti. Slovenci, večinoma v odsotnosti, a enako udarno kot drugi, ki jim je bila zmaga mnogo bolj potrebna. Nasvidenje v naslednji vojni!

Marjan Strojan

ALEŠ BERGER, DADAIZEM, NADREALIZEM

Književnost

Študija* nas seznanja s spoznanji evropske umetnostne in literarne vede o vprašanih dadaizma in nadrealizma, hkrati pa zapolnjuje ogromno vrzel, saj takšnega pregleda še nismo imeli.

Knjižica je razdeljena na tri relativno samostojne enote: Dadaizem, Nadrealizem, Dadaizem in nadrealizem pri Slovencih, pri čemer so pri obeh avantgardnih smereh v ospredju vprašanja o izvoru in pomenu obeh izrazov ter časovnem in prostorskem okviru. Razvoj dadaizma in nadrealizma opisuje Berger kronološko in pri tem omenja najpomembnejše avtorje ter njihovo dejavnost. Popolnoma razumljivo je, da ima Bergerjeva študija zaradi osnovne-

ga namena, koncepta in izhodišča edicije, v kateri je izšla, v ospredju poglede na literaturo oz. literarni dadaizem in nadrealizem. Na druga umetnostna področja posega redko, večinoma le z naštevanjem.

Za Bergerjev pristop k nekaterim temeljnim vprašanjem dadaizma in nadrealizma lahko na splošno rečemo, da ni dovolj problemski. Vse preveč je namreč dokončnih sodb in premalo utemeljevanja za ali proti. Prav tako Berger ne odpira nekaterih zanimivih problemov, ki se kažejo ob dadaistični in nadrealistični dejavnosti, npr. ustvarjalnosti F. Picabije, M. Duchampa in M. Raya, ki je na meji dadaizma in nadrealizma. Včasih pa se kaže kot pravi eklekticizem stilov (posebej pri Duchampu). Na tem primeru bi se pokazala (ne)razpoznavnost obeh umetnostnih smeri.

Morda bi bilo dobro, če bi Berger analiziral pomen prve svetovne vojne pri oblikovanju dadaizma. Pač pa omenja spodbude, ki so dale viden pečat

* Aleš Berger, Dadaizem. Nadrealizem. Literarni leksikon, štirinajsti zvezek. Državna založba Slovenije 1981. Ureja uredniški odbor: Darko Dolinar... Glavni urednik Janko Kos. Edicijo zasnoval Anton Ocvirk. 85 str.

dadaizmu: futurizem, ekspresionizem, kubizem.

Nadrealizem se zdi v Bergerjevi knjižici boljši del študije. To nas ne prese- neča, saj je predstava o dadaizmu pol- na protislovij, predvsem pa manjka znanstvenih monografij. Prevladuje namreč mnenje, da o neresnih stvareh ni mogoče pisati resno, še manj znan- stveno neoporečno ali vsaj objektivno. Tako lahko o dadaizmu beremo knjige, ki so jih napisali bivši dadaisti (H. Richter, R. Huelsenbeck, . . .), te pa ni- majo veliko več kot zgolj dokumentar- ne vrednosti.

Kot refleks takšnega stanja se pred nami pojavlja tudi Bergerjeva študija. Že njen naslov nas opozarja še na ne- kaj: na to, da se Berger naslanja pred- vsem na spoznanja francoske literarne vede, ki poskuša pravilno razumeti da- daizem in nadrealizem tako, da ju pre- učuje v medsebojni povezanosti. S tem hoče izraziti tako sorodnosti kot tudi razlike. (Nemci npr. soočajo dadaizem nemalokrat z ekspresionizmom, kar je glede na razvitost gibanja popolnoma razumljivo.). To je v veliki meri uspelo tudi Bergerju s pričujočo študijo. Njena šibka točka je v tem, da je v njej pre- malo raziskovalne vneme, odpiranja novih zornih kotov in osvetljevanja še neznanih področij. To ji preprečuje, da bi bila več, kot je sedaj — namreč dobra informacija o dadaizmu in nad- realizmu.

MATJAŽ KMECL, ROJSTVO SLOVENSKEGA ROMANA

Kmeclova knjižna razprava* je po- svečena Jurčičevi obletnici smrti, ven- dar je z obravnavano problematiko posegla mnogo širše. Metoda se je iz-

* Matjaž Kmecl, Rojstvo slovenskega romana, Mladinska knjiga 1981. Zbirka Kultura, urednik Janez Mušič, opremila Marjetka Cvetko, str. 126.

kazala za uspešno, saj je bilo z njo mogoče določiti mesto J. Jurčiča v slo- venski pripovedni prozi 19. stol. in po- kazati na najpomembnejše zasluge, ki so pri Jurčiču največkrat prezrte ali premalo upoštevane. Hkrati s tem so se pokazale tiste posebnosti, ki so na- stale zaradi prilagajanja specifičnim slovenskim potrebam ob pisanju ro- mana. Danes so vidne kot ponovljive lastnosti.

Da bi lahko dovolj nazorno opisal glavna vprašanja, ki se dotikajo ro- mana kot literarne vrste, je Kmecl v prvem delu knjige (Pred začetkom, str. 7—48) na kratko skiciral značilnosti predmeščanske dobe in njene literature ter s tem izpostavil poglavitne stvari, ki so v zvezi z meščansko družbo in nje- nim simbolom — romanom. Opozarja na zadržke, ki so preprečevali, da bi se roman uveljavil tudi pri nas. Med glavnimi vzroki omenja janzenistično ozkost, nekatere Levstikove poglede in vse poetološke premisleke o tem, kaj je sploh roman.

Osrednje mesto v knjigi pripada dru- gemu delu (Ponovljive lastnosti zgod- njega slovenskega romana, pravila nje- govega obstajanja, njegova slovenskost, str. 51—109), v katerem Kmecl anali- zira vrsto romanov, da bi ugotovil: v vseh Jurčičevih »izvirnih romanih« so si protagonisti po družbenem statusu enaki. Vsi so mladi slovenski izobra- ženci, ki se hočejo dokopati do kapitala z ženitvijo ali dedovanjem (Lovro Kvas v Desetem bratu, Leon Retelj v Cvetu in sadu, Lisec v Doktorju Zobru, Ko- lodejev Nikelj v romanu Med dvema stoloma) in so pri tem praviloma us- pešni.

Pravo nasprotje so historični romani (I. E. Tattenbach, Lepa Vida, Slovenski svetec in učitelj, Rokovnjači), kjer se ljubezenski zapletji ne zaključujejo z ženitvami, temveč z umiranjem.

Tip Jurčičevega »izvirnega romana« so prevzeli tudi drugi (Kersnik, Sket), tako da Kmecl govori o »meščanskem